

SPECIAL TESHUVA SHIUR IN MEMORY OF DR. CHUCK FELDMAN ז"ל

בראשית פרק כב

(ט) וַיְבֹאוּ אֶל הַמְּקוֹם אֲשֶׁר אָמַר לוֹ הָאֱלֹהִים וַיִּבְנוּ שָׁם אֲבָרָהָם אֶת הַמִּזְבֵּחַ וַיַּעֲרֹף אֶת הָעֵצִים וַיַּעֲקֹד אֶת יִצְחָק בְּנוֹ וַיִּשָּׂם אֹתוֹ עַל הַמִּזְבֵּחַ מִמַּעַל לְעֵצִים: (י) וַיִּשְׁלַח אֲבָרָהָם אֶת יְדוֹ וַיִּקַּח אֶת הַמֵּאֲכָלֶת לְשֹׁחַט אֶת בְּנוֹ: (יא) וַיִּקְרָא אֵלָיו מִלְאָךְ יִקְנֹךְ מִן הַשָּׁמַיִם וַיֹּאמֶר אֲבָרָהָם וַיֹּאמֶר הֲנִי: (יב) וַיֹּאמֶר אֶל תִּשְׁלַח יָדְךָ אֶל הַנְּעָר וְאֶל תַּעַשׂ לוֹ מְאוּמָה כִּי עֵתָה נִדְעֵתִי כִּי יֵרָא אֱלֹהִים אִתָּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲדָךְ מִמֶּנִּי: (יג) וַיִּשָּׂא אֲבָרָהָם אֶת עֵינָיו וַיִּרְא וְהִנֵּה אֵיל אַחַר נֶאֱחָז בְּסַבָּךְ בְּקִרְנֵי וַיִּלְךְ אֲבָרָהָם וַיִּקַּח אֶת הָאֵיל וַיַּעֲלֵהוּ לְעֵלְהָ תַחַת בְּנוֹ: (יד) וַיִּקְרָא אֲבָרָהָם שֵׁם הַמְּקוֹם הַהוּא יִקְנֹךְ יֵרָאָה אֲשֶׁר יֹאמַר הַיּוֹם בְּהַר יִקְנֹךְ יֵרָאָה: (טו) וַיִּקְרָא מִלְאָךְ יִקְנֹךְ אֶל אֲבָרָהָם שְׁנֵית מִן הַשָּׁמַיִם: (טז) וַיֹּאמֶר בֵּי נִשְׁבַּעְתִּי נָאִים יִקְנֹךְ כִּי יַעַן אֲשֶׁר עָשִׂיתָ אֶת הַדָּבָר הַזֶּה וְלֹא חֲשַׁכְתָּ אֶת בְּנֶךָ אֶת יַחֲדָךְ: (יז) כִּי בָרַךְ אֲבָרָכְךָ וְהִרְבָּה אַרְבֶּה אֶת זַרְעֲךָ כְּכֹכְבֵי הַשָּׁמַיִם וְכַחֲוֹל אֲשֶׁר עַל שְׁפַת הַיָּם וַיִּרְשׁ זַרְעֲךָ אֶת שְׁעַר אֲבִיבּוֹ: (יח) וְהִתְבָּרַכְוּ בְּזַרְעֲךָ כָּל גּוֹיֵי הָאָרֶץ עַקְבֵּךָ אֲשֶׁר שָׁמַעְתָּ בְּקֹלִי: (יט) וַיִּשָּׁב אֲבָרָהָם אֶל נְעָרָיו וַיִּקְמוּ וַיִּלְכוּ יַחְדָּו אֶל בְּאֵר שָׁבַע וַיִּשָּׁב אֲבָרָהָם בְּבֵאֵר שָׁבַע:

רש"י

(ט) ויעקב - ידיו ורגליו מאחוריו, הידים והרגלים ביחד היא עקידה, והוא לשון (להלן ל ט) עקודים, שהיו קרסוליהם לבנים, מקום שעוקדין אותן בו היה ניכר: (יא) אברהם אברהם - לשון חבה הוא שכופל את שמו: (יב) אל תשלח - לשחוט, אמר לו אם כן לחנם באתי לכאן, אעשה בו חבלה ואוציא ממנו מעט דם, אמר לו אל תעש לו מאומה, אל תעש בו מום: כי עתה ידעתי - אמר רבי אבא אמר לו אברהם אפרש לפניך את שיחתי, אתמול אמרת לי (לעיל כא יב) כי ביצחק יקרא לך זרע, וחזרת ואמרת (שם כב ב) קח נא את בנך, עכשיו אתה אומר לי אל תשלח ידך אל הנער. אמר לו הקדוש ברוך הוא (תהלים פט לה) לא אחלל בריתי ומוצא שפתי לא אשנה, כשאמרתי לך קח מוצא שפתי לא אשנה, לא אמרתי לך שחטוהו אלא העליו, אסקתיה אחתי: כי

רמב"ל

(יב) כי עתה ידעתי - מתחילה היתה יראתו בכה, לא יצא לפועל במעשה הגדול הזה, ועתה נודעה במעשה, והיה זכותו שלם, ותהי משכורתו שלימה מעם ה' אלהי ישראל: ודעת הפרשה "שהאלהים" הוא המנסה ומצוה בעקידה, "ומלאך ה'" הוא המונע והמבטיח, יתברר בפסוק המלאך הגואל אותי (להלן מח טז): (טז) יען אשר עשית את הדבר הזה - גם מתחילה (לעיל יג טז, טו ה) הבטיחו כי ירבה את זרעו ככוכבי השמים וכעפר הארץ, אבל עתה הוסיף לו יען אשר עשית המעשה הגדול הזה, שנשבע בשמו הגדול, ושיירש זרעו את שער אויביו: והנה הובטח שלא יגרום שום חטא שיכלה זרעו, או שיפול ביד אויביו ולא יקום. והנה זו הבטחה שלימה בגאולה העתידה לנו:

עתה ידעתי - מעתה יש לי מה להשיב לשטן ולאומות התמהים מה היא חבתי אצלך, יש לי פתחון פה עכשיו שרואים כי ירא אלהים אתה: (יג) והנה איל - מוכן היה לכך מששת ימי בראשית: אחר - אחרי שאמר לו המלאך (לעיל פסוק יב) אל תשלח ידך, ראהו כשהוא נאחז, והוא שמתרגמינן וזקף אברהם עינוהי בתר אלין: בסבך - אילן: בקרניו - שהיה רץ אצל אברהם והשטן סובכו ומערבבו באילנות כדי לעכבו: תחת בנו - מאחר שכתוב ויעלהו לעולה, לא חסר המקרא כלום, מהו תחת בנו, על כל עבודה שעשה ממנו היה מתפלל ואומר יהי רצון שתהא זו כאלו היא עשויה בבני, כאלו בני שחוט, כאלו דמו זרוק, כאלו הוא מופשט, כאלו הוא נקטר ונעשה דשן: (יד) ה' יראה - פשוטו כתרגומו, ה' יבחר ויראה לו את המקום הזה להשרות בו שכינתו ולהקריב כאן קרבנות: אשר יאמר היום - שיאמרו לימי הדורות עליו בהר זה יראה הקדוש ברוך הוא לעמו: היום - הימים העתידין, כמו עד היום הזה שבכל המקרא, שכל הדורות הבאים הקוראים את המקרא הזה אומרים עד היום הזה על היום שעומדים בו. ומדרש אגדה ה' יראה עקידה זו לסלוח לישראל בכל שנה ולהצילם מן הפורענות, כדי שיאמר היום הזה בכל הדורות הבאים בהר ה' יראה, אפרו של יצחק צבור ועומד לכפרה: (יז) ברוך אברכך - אחת לאב ואחת לבן: והרבה ארבה - אחת לאב ואחת לבן: (יט) וישב אברהם בבאר שבע - לא ישיבה ממש, שהרי בחברון היה יושב שתים עשרה שנים לפני עקידתו של יצחק, יצא מבאר שבע והלך לו לחברון, כמו שנאמר (לעיל כא לד) ויגר אברהם בארץ פלשתים ימים רבים, מרובים משל חברון הראשונים, והם עשרים ושש שנה כמו שפירשנו למעלה (כא לד):

מסכת יומא דף עד ע"א

חצי שיעור, רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה, ריש לקיש אמר: מותר מן התורה. רבי יוחנן אמר: אסור מן התורה; כיון דחזי לאיצטורפי - איסורא קא אכיל. ריש לקיש אמר: מותר מן התורה, אכילה אמר רחמנא - וליכא.

פרי צדיק לערב יו"כ

[ד] בגמרא יומא כל האוכל ושותה בתשיעי מעלה עליו הכתוב כאלו התענה תשיעי ועשירי. ופירש רש"י ז"ל וכיון דאכילתו חשיבא עינוי כל דמפיש באכילה ושתיה טפי עדיף. ובמקום אחר פירש רש"י ז"ל התקן עצמך בתשעה שתוכל להתענות בעשירי. ולפי הפירושים הללו היה די שיאכל מאכלים בעלמא רק שיהיה שבע כמו לחם וכדומה ולא דוקא מאכלים יקרים וטובים ומצינו בגמרא שהיו מהדרים אחר בשר ודגים דייקא כדאיתא במשנה בארבעה פעמים בשנה צריך להודיעו ולר' יוסי הגלילי אף בערב יום כפורים בגליל שהיו מהדרים אחר בשר בהמה וביהודה ושאר מקומות היו מהדרים אחר בשר עופות וכמו שכתבו התוספות בפרק קמא דכתובות. וכדמצינו במדרש במעשה דחייט שקנה דג והעלה בדמיו כנגד ההגמון צריך להבין מה הוא החשיבות דיום הזה לאכול בו מאכלים טובים. הענין הוא כדאיתא בכתבי הארז"ל שיש קדושה יתירה במאכלים מן החי ממאכלים מן הצומח כי בכל המאכלים יש מוצא פי ה' המחיה את האדם ובחי יש יותר מוצא פי ה' מן הצומח ובצומח עצמו יש בחטים חיות יותר מן השעורים שחטים עולה כ"ב כנגד כ"ב אותיות התורה לזאת הוא מאכל חשוב להאדם מן מאכל שעורים שהוא רק מאכל בהמה וכשהבהמה אוכלת אותו אז עולה במעלה יתירה על ידי אכילת הבהמה וכמו דמצינו בר' חסדא דאמר אנא לא בעניותי אכלי ירקא ולא בעתירותי בעתירותי באתרא דיעול ירקא יעול בשרא וכוורא גם כן פירושו דהיתה זאת כוונתו בעניותי כשהיה במדרגה קטנה היה חפץ יותר לאכול מאכל מדבר חי להשיג קדושה יתירה.

ובעתירותי כשהגיע למדרגות גדולות היה ביכולתו לתקן יותר המאכלים שיש בהם חיות יותר וכמו שמצינו ב' נחמן שאמר בעוד דלא אכילנא בשרא דתורא לא צלינא דעתאי. גם כן שהיה רצונו יותר בבשר מצד הקדושה שיש בהחי יותר. ולכן משום שהמאכל שאוכל בתשיעי נותנת לו הכח לתענית יום העשירי זה הוא יקרות דיום העשירי שיקבל החיות מן המאכלים היותר טובים שיאכל בתשיעי שיש בהם חיות קדושה יותר. ובתוספות מקשים כיון שמצוה לאכול בתשיעי למה לא אמר הכל מודים בערב יום הכפורים דבעינן לכס עיני שם. ולפי מ"ש נחא גם כן דבזה אין המצוה לענג עצמו דזהו משמעות לכס ויבואר יותר דהנה איתא בזוהר הקדוש מאן דאכיל ושתה בתשיעה ומענגא נפשיה במיכלא ומשתיא אשתכח בעשיראה עינוי דנפשא בתרין חולקין ובהגהות הזוהר הקדוש הואיל והעינוי מתוך העונג הוא יותר קשה הוה ליה כתר עינויים. אי נמי שהתענית הוא עינוי הגוף והאכילה הוא עינוי הנפש ופירוש זה הוא גם כן בשל"ה. ודחה זה הפירוש הב' כי כתיב מאשר חטא על הנפש ואמרו ז"ל זה היושב בתענית. ונראה דעיקר כפירוש הראשון ובאמת גם זה אינו נראה מלבד דגוף הדבר בכפי הנראה כשאוכל מאכלים טובים נוח יותר להתענות למחר כי נותנים כח יותר ואין נראה מה שכתב שיהיה על ידי זה עינוי גדול יותר מחר. בלאו הכי הרי רש"י כתב טעם האכילה ושתיה כדי שיוכל להתענות והוא אמר בהיפך. וגם במדרש הנ"ל אמר שהוא ליקרא דיום הכפורים ולפי דעתו הוא להיפך ומה יקרא דיום הכפורים יש בזה שירגיש עינוי יותר. ופירוש הב' גם כן בלאו הכי תמוה דמפרש ב' חולקין גוף ונפש ובאמת זה נאמר אחר כך שם בזוהר אבל גם שם נראה דקאי על מה שנאמר נפשותיכם לשון רבים אנפש דלא כתיב נפשכם משמע ב' חולקין שניהם קאי אנפש. אכן באמת הטעם שציוה הקדוש ברוך הוא להתענות ביום הכפורים שרצונו יתברך שמו לסלוח לנו כל עונותינו לכן צריכים אנחנו לעקר ולשרש ולתקן שורש התחלת חטא אדם הראשון שהיה ראשית בענין אכילה. ואמרו במדרש מי יגלה עפר מעיניך אדם הראשון שלא יכלת לעמוד בציוויך שעה אחת והרי בניך ממתנים לערלה שלש שנים וזה הוא תיקון חטאו. אמנם זה התיקון עדיין אינו בשלימות לכל ישראל כי הוא רק לאותן שאין לו בכרמו או בגינתו יותר אילנות מזה המין וגם אין מוצא לקנות או שאין לו במה לקנות מאחרים פירות שכבר יצאו מידי ערלה שאין לו לאכול מאותו המין ואף על פי כן ממתין שלש שנים. אמנם מי שיש לו עוד מאותו המין זה לא יוכל לתקן עוד יצרו בכך כי מה רבותא הוא שממתין כיון שיש לו מאותו המין. אבל יום הכפורים נצטוו להתענות לגמרי בלי שום אכילה ושתיה ולא רק שעה אחת רק מעת לעת שלם בזה נתקן בודאי החטא אדם הראשון בשלימות על ידי התגברות כזה:

והנה התגברות נגד היצר הרע הוא בשני אופנים בחינת אתכפיא ובחינת אתהפכא. אתכפיא, היינו שכובש את יצרו ופירש עצמו לגמרי וענין אתהפכא הוא שמהפכים הכל לקדושה. ותיקון האכילה דאדם הראשון לאהפכא הוא על ידי אכילה קדושה, היינו שהגם שאוכל אינו אוכל בשביל הנאת הגוף כאכילת אדם הראשון בשביל שהוא טוב ותאוב ומצד היצר רק לצורך קדושה כדכתיב צדיק אוכל לשובע נפשו שאכילה שלו הוא רק להחיות את נפשו. כמו שמצינו ברבינו הקדוש שהיה אוכל כל מעדני עולם שהיה שלחנו שלחן מלכים ואמר על עצמו שלא נהנתי אפילו באצבע קטנה. ובהלל הזקן שאמר שהולך לגמול חסד עם אכסניא שיש לו בתוך ביתו והיה כונתו על עצמו. וענין בחינת אתהפכא כזה הוא מדרגה יותר גדולה מענין בחינת אתכפיא כי מכניס את יצרו לקדושה גמורה. והנה הב' ענינים האלה שייכים בנפש והעינוי והצום ביום הכפורים הוא בחינת אתכפיא והגוף יש לו עינוי בזה שאינו אוכל ושותה כלל. וכמו כן יש עינוי לנפש בערב יום כפורים, היינו מה שכופה נפשו ולבו שאף שאוכל מעדנים יהיה בלי שום הנאת הגוף רק מצד שמצוה לאכול בתשיעי ולפי שהשם יתברך ציוה. ואלו ציוה השם יתברך להתענות גם בט' מהפסקת ב' ימים, היינו מתענים בשמחה לעשות מצות ה'. וכמו כן כשציוה לאכול ולהתענג אנו אוכלים רק בשביל מצות השם לבד ולא לענג הגוף כלל. וזה הוא כונת הזוהר הקדוש במה שאמר ואשתכח בעשיראה ענויא דנפשא בתרין חולקין, היינו מצד התענית שהוא עינוי הגוף ועינוי נפש מצד אתהפכא שהכח בתענית בעשירי הוא מצד האכילה שאוכל בתשיעי בלתי הנאת עצמו. והצורך לזכך הנפש בשני העינים הוא מרומז שכתוב נפשותיכם שמשמע ב' נפשות. כי משכן היצר הרע הוא בלב ובלב יש ב' חללים לב חכם לימינו ולב כסיל לשמאלו ואמרו ז"ל שהיצר הרע דומה לזבוב שיושב על ב' מפתחי הלב ורצונו להחטיא אף הלב חכם כמו שנאמר כי אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא, היינו במעשה טוב עצמו מצד הלב חכם גם כן היצר הרע רוצה להכניס בעשייתה איזה פסול שאל יעשה אותה בשלימות גמור כרצונו יתברך שמו. והם השני נפשות שבאדם הנפש שבלב חכם והנפש שבלב כסיל. והשני עינויים הם לבטל כח היצר משני חללי הלב. העינוי והצום לבטל היצר שבחלל השמאלי. ובחינת אתהפכא מבטל כח היצר ששוכן על מפתח הלב חכם על ידי שמכניס הנאת עולם הזה גם כן בקדושה. ובזה מתורץ קושית התוספות דכאן לא שייך כלל לומר הכל מודים דבעינן לכס כי האכילה דערב יום הכפורים הוא דייקא שלא יהיה לכס שלא יהיה לו שום הנאה גופנית מהאכילה רק מצד קדושה שמצוה לאכול ומה שאמר ביום טוב דבעינן לכס, היינו הנאת הגוף וזהו המצוה שבגוף. וכן בשבת עונג שבת הוא בהנאת הגוף וזהו המצוה אפילו אין לו שום כונה לשם שמים רק לענג גופו גם כן הוא מצוה ובכתבי האר"י ז"ל איתא דהכל בקדושה עיני שם. אבל בערב יום הכפורים אדרבא מצותנו שלא יהיה כונת אכילתו לכס ולהנאת גופו כלל רק לה' לקיים מצות ה'. וזהו הענין כאלו התענה תשיעי ועשירי ופירשו התוספות כאלו נצטוו להתענות, והיינו דבלאו הכי מה מעלה הוא כאלו התענה. והטעם בזה לפי שאוכל על כונה זו דאנו לפי הכרתנו גודל חטאינו ואשמותינו אלו השם יתברך ציונו להתענות הפסקה ב' ימים ורק על ידי זה ימחול. בשמחה רבה היינו עושים כנ"ל ומה שאנו אוכלים הוא רק בשביל מצות השם יתברך כנ"ל:

והנה ענין בחינת אתהפכא אם שהוא מדרגה יותר גדולה מבחינת אתכפיא אף על פי כן נצטוו ביום הכפורים להתענות מצד כי ענין אתהפכא הוא ענין פנימיות ונסתרות שבלב האדם שאין מבין על זה רק השם יתברך לבד. לזאת נצטוו בתשיעי בענין אתהפכא שנהיה רצוים לפניו יתברך שמו שעל ידי זה ימחול השם יתברך לנו על עונותינו ביום הכפורים. ואמנם לסתום גם פיות המשטינים שלא יהיה להם פתחון פה לקטרג כי המלאכים אינם יודעים מהנסתרות שבלב רק מה שאנחנו עושים בפועל לכן המצוה ביום הכפורים להתענות שיראו המקטריגים בפועל צדקת מעשינו ולא יהיה להם מה לקטרג ועל ידי זה יתכפר לנו עונותינו. ועוד איתא בזוהר הקדוש את נפשותיכם, רוצה לומר דמלת את נדרש בכל מקום לרבות הטפל לאכללא כולא גופא ונפשא והוא על דרך דאיתא בפרק חלק משל למלך שהושיב שומרים בפרדס חיגר וסומא אמר אחד לחבירו נאכל מן הפירות וכו' אחר כך הרכיב החיגר על הסומא ועל ידי זה שפטם כמו כן הנשמה והגוף כל אחד אומר אני לא חטאתי מעמידין הנשמה והגוף יחד ודנין אותם לכך וכו'. כן לכפרת העונות צריכים אנחנו לעינוי הנפש והגוף יחד. ואיתא בגמרא ב' ששת שישבת בתענית אמר כשם שישבתי בתענית ונתמעט חלבי ודמי יהי רצון שיהיה חלבי ודמי שנתמעט כאלו הקרבתנו לפניך על המזבח ותרצנו. כי חלבי ודמי מרמז על הגוף והנפש ביחד כי הנפש מרומז בדם כמו שנאמר כי הדם הוא הנפש. וחלבי מרמז על הגוף כדכתיב שמת עבית כסית. ומקצת נפש הוא ככל הנפש לכן נחשב כאלו כל האדם הקריב עצמו על גבי המזבח ונזכר עקידת יצחק: